Minne af Lidner

Bokutgåva

Texten ingår i *Svenska Akademiens Handlingar Ifrån År 1796. Nittonde delen*, s. 289–343. Tryckt hos A. G. Hellsten, Stockholm 1841.
MINNE
AF
LIDNER.

Mångfaldig erfarenhet gör det tvifvelaktigt, huruvida en stor skaldegåfva, ehuru lysande i verldens ögon och i sig sjelf skattbar genom de verk, den frambringar, dock för sin ägare är någon verklig förmån, då den förutsätter icke blott fantasiens, utan känslans ytterliga rörlighet, som ej sällan förleder till regellösa utflygter i det verkliga lifvet, så väl som i det blott drömda. Väl kan man emot en Tasso och en Camoëns ställa en Voltaire och en Göthe, för att visa, huru de största snillen varit än af det grymmaste öde förföljde, än af lyckan begåfvade med allt hvad de kunnat önska. Och sjelfva anledningen till föregående anmärkning, nemligen det minne, som Akademien i dag framkallar, då det jemföres med det, som hon nyligen uppsökte af en annan Skald på det näst thronen högsta äreställe i riket – Creutz, påminner, huru olika de timliga lotterna för Sånggudinnornas dyrkare falla. Men denna skillnad beror icke af vittra idrotter, utan af andra egenskaper och förtjenster såsom medel till lycka.

För en Skald, som är dertill född, bör det dock icke ens vara ett behof att göra hvad man kallar lycka. Hvad han helst må önska, är att få lefva blott för sitt yrke, så att han med Kellgren kan saga: *Omnis in hoc sum*. Men få äro i tillfälle dertill i ett land, der vitterhetens idkare bero mer af hvarandras, än af allmänhetens bifall. För det farliga att tro sig genom sin lyra allena kunna Amfioniskt bygga sin lefnads väl borde unga snillen varnas af så många exempel, ända ifrån Lucidor den olycklige; om de ock icke betänkte det behof, man vid en högre ålder har af den tillfredsställelse, som vinnes blott genom mödor af pligten ålagda.

Stora Genier må man dock förlåta, om de ej kunna bära oket af hvardaglig tjenstgöring eller trifvas vid det enahanda i ett inskränkt lugn. De likna örnen, som helst vistas på de högsta bergsklippor vid det stormiga hafvet. Men icke kan gökens enformigt tröttande sång ursäkta hans försummelse af all vård om hvad honom åligger och tillhör. Näktergalen deremot måste man beklaga, om den hänryckning, hvarmed han sjunger sent om qvällen och tidigt om morgonen, skulle genom glömska af dagens omsorger bringa honom i betryck och nöd. Men lärkan är afundsvärd, som, under det hon sjunger, höjer en poetisk flygt åt skyn och dessemellan, gömd i sitt prosaiska bo, gläder sig tyst i den gröna broddens trefliga skugga.

Dock hvad behöfver jag med dessa liknelser famla efter mitt ämne, då närvarande skådepenning visar oss den bild, under hvilken han sjelf, som är dess föremål, helst ville ses af samtid och efterverld? Mer än en gång har han jemfört sig med svanen, som klagar, i det han flyr, förföljd. Svanens höga flygt och sång tillegnas honom obestridt. Men någon annan förföljelse, än af hans egen oro och dess beklagansvärda orsak, känner man icke. Mången torde vid detta tillfälle vilja se blott en lysande framställning af hans skaldesnille, utan någon af hans menskliga svagheter. Men deremot får man erinra, att Skalden och Menniskan hos Lidner äro svåra att skilja; att de hafva gemensamma skuggor, och att dessa framstå i de drag, med hvilka han sjelf tecknat sig i sina skrifter. Förnämligast efter dessa är han här afskildrad, med tillägg af kända omständigheter i hans lefnad och hvad om hans personlighet, af samtida och sammanstämmande vittnesbörd bestyrkt, ej kan undgå efterverldens uppmärksamhet. Denna begynnes för honom nu redan, då innan kort ett halft århundrade efter hans död förflutit.

Lidner var, medan han lefde, i hela riket känd blott under detta namn, utan att någon titel eller ens hans förnamn kom i fråga. Om Författaren till Spastaras död talte alla; och man berättade om honom många besynnerligheter, som ökte hans ryktbarhet. Men för öfrigt visste man om honom icke mer, än man vet om en främmande fågel, som i lunden infinner sig om våren och med sin ovanliga sång väcker en allmän uppmärksamhet.

Många år efter hans död, då en teckning af hans lefnad skulle åtfölja en ny upplaga af hans arbeten, var man oviss om hans härkomst. Enligt någras uppgift hade han af en musikalisk fader ärft det harmoniska öra, hvarom hans verser vittna. Andra, som hört, att han var son af en Ostindiefarare, tyckte sig deraf kunna förklara den poetiska flygten af hans rika inbillning. Det sanna är, att hans fader, Bengt Lidner, var Orgelnist vid Domkyrkan i Göteborg, och att hans stjuffader, som hette Aurell, var Inspektor vid Ostindiska Kompaniet. Modren, Elisabeth Boëthius, härstammade från den såsom Stalsfånge namnkunnige Prosten Boëthius i Mora. Sonen Bengt föddes i Göteborg den 16 Mars 1759 och blef faderlös redan vid tre års ålder.

Poeter födas, säger man; och de röja ej sällan redan i barnaåren sin fallenhet. Så har ock Lidner, såsom ett sex års gammalt barn, gjort ett litet rim till sin tröst, då han vid modrens bröllop med hennes sednare man ej fick rum vid bordet. Dock har han sedermera varit trög och oläraktig ända till sitt elfte år, då en plötslig förändring hos honom föregått, hvartill han sjelf uppgifvit denna sällsamma orsak. En dag, då han var i skolkammaren, väckte han sin lärares uppmärksamhet genom en knäppning i sitt hufvud, hvarvid han skrek till, i det han kände en ryckning ifrån nedre delen af pannan till hufvudets bakdel. Derefter röjde han ett ganska godt minne och en utmärkt fattningsgåfva[1]. Flera exempel omtalas af åkommor i hufvudet, som förorsakat än försämring, än förbättring i organerna för själens förmögenheter. Men det icke ovanliga, att de största snillen sent utveckla sig, kan af andra orsaker förklaras.

Angående hans uppfostran vet man, att han blef hållen i Göteborgs Skola och Gymnasium, och att han dessförinnan och derjemte haft till lärare den sedermera såsom predikant berömde Doktor Brag.

Den moderliga omsorgen, som utgör en så vigtig del af ett barns moraliska och religiösa uppfostran, förlorade Lidner, då han, såsom en uppväxande yngling, mest behöfde den och djupast kände förlusten deraf. Också har han egnat hennes minne en nästan till afguderi gränsande hyllning. Ofta ställer han henne fram i sina dikter, äfven utan någon anledning, såsom i yttersta Domen, med denna i sig sjelf vackra invokation:

Men du, som öfver mig i midnatts-molnen sväfvar,
Min mor! jag sjunger vid din graf. –
Ack, att vid lyrans slag du mig en blick ej jäfvar,
Ljuf, som den första hyss i Eden Eva gaf.

Mera på sitt ställe är hon i Spastara, der den förträffliga målningen af moderlig ömhet synes ingifven af hans egen sonliga känsla. Oväntad kommer hon väl äfven der, i en tillsats vid slutet. Men hvarhelst den står, beundrar man en bild, som denna:

Spastara! om min suck dig hinner,
Der du med Englar dig förent;
Om du en himmelsk skönhet finner,
Ett hjerta, som Guds tanke rent,
Ett hjerta, som mitt öde sårar,
Spastara! om du henne ser,
Då tyst, som Tålamodets tårar,

På detta klot hon blickar ner,
Och hennes suckar uppenbara,
Att från en älskad Son hon for:
I hennes sköte flyg, Spastara!
– – Det är min mor.

Om ock ingen af oss andra skulle våga med Lidner yttra om ett menniskohjerta, att det är "såsom Guds tanke rent," så torde dock mången i allt det öfriga af denna sköna apostrof med rörelse igenkänna sin egen erfarenhet af det icke ens genom döden brutna sambandet med en huld moder, hvars minne, likt en både skyddande och varnande engel, sväfvat öfver hela hans lefnad och låtit honom ännu i den högsta ålder känna det ljufva, det saliga, det heliga af de stunder, då han såsom barn hörde hennes ömma förmaningar och i hennes tårfulla ögon tyckte sig skåda en blick af den gudomliga kärlek, som ropar till oss alla: "Utan J varden såsom barn, kunnen J icke ingå i Guds rike."

Äfven sin mormors vård om den första utvecklingen af hans känsla för Gud erkänner Lidner i verser, som han vid 17 års ålder skref till henne. De förtjena att bemärkas icke blott såsom det äldsta till vara tagna prof af hans unga sångmö, utan ock för den upplysning de lemna om en vigtig tidepunkt i hans lefnad, då han, färdig att fara till Akademien, skulle skiljas hemifrån, i det samma som hans morfader beredde sig till sin död2. De äro äfven derföre märkvärdiga, att man redan i dem finner tecken till åtskilliga egenheter hos Lidner både som Skald och som Menniska. Karakteristiska äro ibland andra dessa rader:

"*Der, till att göra godt du känslor hos mig väckte*,
Då vid en uslings klagoljud
Du mig det brödet gaf, som jag åt honom räckte."

Här se vi ursprunget till den medlidsamhet och gifmildhet, som Lidner icke blott besjöng, utan sjelf utöfvade ända till ytterlighet. Här finne vi ock redan det af hans Sångmö förädlade ordet "usling," som i otaliga verser återkommer liksom ett magiskt anslående ljud, hvaraf hans lyra, så väl som hans hjerta, kom i rörelse.

Liksom han anat, att han sjelf skulle blifva ett föremål för det medlidande, han för andra så ofta anropar, bad han vid detta afsked sin mormor, i det han räckte henne sin skuggbild, att

gifves, att han vid 14 års ålder förlorat sin moder. Af dessa verser synes det likväl, att hon lefde ännu, då han till mormodren skref:

"Farväl! nu endast sjutton år,
Jag i en villsam verld utur ditt sköte går."

Ty förut säger han:

"Och detta kära hem och denna ömma famn
I dag jag måste öfvergifva,
Då af en sanslös mor jag hör min morfars namn
För sista gången ropadt blifva." o. s. v.

sönderkrossa den och qväfva naturen i sitt bröst, om han, glömsk af hennes lärdomar och straffad derför, skulle fly till hennes hjelp, sedan han gjort henne sorg på hennes ålderdom.

Sannolikt hade han då redan hemligen vant sig vid den last, som blef en obotlig orsak till hans framtida ofärd. Anledningen dertill berättas hafva varit den, att, då hans stjuffader ingått ett nytt äktenskap och hans

stjufmoder icke tålde honom hemma, han fått sin boning utom hus på ett näringsställe.

Då han vistades vid Akademien i Lund, gick hans oordentlighet så långt, att den väckte allmän uppmärksamhet. För att lemna honom tillfälle att på främmande ort, skild ifrån det sällskap, som befordrat hans förderf, och utan hinder af en nedsättande och derigenom äfven nedstämmande fräjd, stadga sitt uppförande, blef han skickad till Rostock. Men ehuru den Filosofiska Magistergraden, som han der tidigt vann, vittnade om hans flit i studier, var han till sina seder snarare försämrad, än förbättrad, då han till fäderneslandet återkom. Hans anhöriga vidtogo då den utväg, som vanligen försökes med utsväfvande ynglingar. De skickade honom till sjös, i hopp, att den stränga ordning och tukt, som råda på ett fartyg, skulle bryta hos honom den makt, hvarom vanan täflar med naturen3.

Men när Ostindiefararen, som han åtföljde, hade hunnit till Goda Hopps-udden, rymde han ifrån skeppet, för att undgå den uppsigt, under

Till Doctor P.

Med svanens oro i sitt bröst,
När åskan i de mulna dagar
Från lugnets stränder honom jagar,
Jag höjer nu min matta röst
Och på mitt hårda Öde klagar.
Farväl! Tag sista offret mot!
Ej mer från helgedomens fot
Får utaf dig jag hänryckt höra,
Att den är Gud, som godt vill göra.

Jag vet, du tänker än på mig ...
Ack! du så van ditt bröd att dela;
Det skall för dina barn ej fela,
Och Englarne välsigna dig.
Uti hvad vrå, mig Ödet gömmer,
Mitt hjerta ej P ... glömmer.
Snart mellan oss ett vidsträckt haf
Med storm och svarta vågor svallar;
Men just då dundret häftigt knallar,
Jag uti minnet återkallar
Den, först för Gud mig känsla gaf.

hvilken han om bord befann sig. Allt det sköna och märkvärdiga, som Österns underbara verld, så väl i konstens som naturens alster, erböd för hans poetiska inbillning, uppoffrade han för ett nöje, som, ehuru ofta af skalderna besjunget, dock i sig sjelf är af den mest prosaiska art; och ehuru mycket det må förfinas och förskönas af det sätt, hvarpå det njutes, dock i sin ytterliga verkan gör, att det sublimaste geni ej kan skiljas ifrån den råaste tölp, som berusar sig på en marknad.

På Afrikas yttersta udde ibland ett främmande folk lefde han nu ett helt år i den bedröfligaste belägenhet. Utan tvifvel var det i synnerhet på detta skifte i sin lefnad han tänkte, då han begynte sin skönaste och namnkunnigaste dikt med denna rörande klagan:

”*På Nova Semblas fjäll, i Cejlons brända dalar*,
Hvar helst en usling fins, är han min vän, min bror:
Då jag hans öde hör, med tårar jag betalar

Den skatt jag skyldig är, Natur! dig, allas mor!
Nej, Himmel! icke jag ditt delningssätt anklagar.
På blomman af min vår du hagelskurar sändt:
Men om jag tälja fått en mängd af sälla dagar,
Att jag ett hjerta har, jag kanske än ej känt.
Bland ödens ebb och flod min lefnads julle kastas,
Af svaga hoppet styrs, med plågor öfverlastas:
Jag ingen hamn för töcken ser."

Om det ock icke var himmelens hagelskurar eller ödets stormar och töcken, som vållat hans ofärd, måste man dock beklaga den olyckliga ynglingen, då han, såsom en värnlös främling, irrande på Taffelbergets klippor, åt hvad väderstreck han än vände sig, ej såg framför sig annat än ett ändlöst haf eller en ogenomtränglig öcken; ej hade annan tillflykt, än de dörrar i den under berget belägna staden, som den christliga kärleken för honom icke tillslöt.

Goda Hopps-udden var för Lidner förtviflans udde, till dess äfven för honom hoppet uppgick med en seglare från Ostindien. Den återförde honom till Göteborg, der han, lik den förlorade sonen, blef af sina anhöriga emottagen med den förlåtande ömhet, hvarigenom faders- och modershjertat blir en skuggbild af sjelfva den gudomliga barmhertigheten.

Hos hvilken af sina anhöriga han fann detta hjerta, då icke blott morfadern utan ock modern, kanske äfven mormodern voro döde, är obekant. Men hvilka de än voro, som nu vårdade sig om den förvillade, men snillrika ynglingen, med nytt hopp om hans räddning, så hvilade detta hopp icke blott på hans erfarenhet af sina felstegs bedröfliga följder, utan ock på den utsigt till lycka, som för honom syntes öppna sig genom utvecklingen af hans poetiska anlag.

Lika med mången annan, som icke genast känt det rätta och rikaste malmstrecket af sitt skaldesnille, uppträdde Lidner med stycken af helt annat slag, än de, med hvilka han sedermera gjorde uppseende och stadgade sin ära. Hans vid tjugo års ålder[4] utgifna fabler vittna emellertid om en i poetisk styl och versbyggnad redan öfvad hand. De äro mindre Esopiska apologer, än satiriska allegorier, och sakna icke en viss uddighet, som ej plär förfela sin verkan, helst då den hyllar tiden och smickrar mängden. Några utmärka sig äfven genom en lycklig uppfinning.

Gustaf den Tredje var för stor älskare och beskyddare af vitterheten, för att se förbi den lofvande Skalden, som nu vistades i Stockholm, inskrifven vid det Kongl. Kansliet. En särskilt anledning till den uppmärksamhet, han på honom fäste, uppgifves sålunda. En dag, då Konungen befunnit sig i sitt Museum och vid Trajani byst yttrat något ord till denna förträffliga Kejsares beröm, har Lidner till honom framträdt med detta inpromtu:

"*Hur kan du, store Kung! förklara*
Den suck, ditt hjerta från sig ger?
Du önskar att Trajanus vara:
Du är ju Gustaf; det är mer."

Konungen var för mycket van vid sådana rökverk, för att i denna Fransyskt artiga quatrain akta annat än det qvicka deri. Efter en närmare kännedom af Lidners poetiska anlag beslöt han att skicka honom till Paris, för att der fullkomna hans bildning, kanske äfven för att skilja honom ifrån hans omgifvelser i Stockholm, ibland hvilka det räknades till geniets utmärkelser att i sin lefnad vara oregelbunden. Såsom hörande till den Svenska Legationen, skulle han i tre års tid stå under beskydd och tillsyn af Ambassadören Grefve Creutz. Huru denne skulle emottaga ett af Gustaf den Tredje anbefaldt poetiskt snille, kan man sluta så väl af hans

nit för allt, som gagnade eller prydde fäderneslandet, som af hans varma känsla för den konst, han sjelf så lyckligen idkat. Grefve Creutz gaf honom icke blott rum i sitt hotel, utan ock en fri tillgång till sitt bibliotek, och, hvad mest betydde, ett öppet tillfälle att höra hans råd och bildas af hans umgänge. Lidner i skola hos Creutz, hvad väntar man icke deraf? Hvem föreställer sig icke att, under en sådan ledning, i en sådan krets, den vilde ungfålen skall kunna tämjas, och utan att förlora sin liflighet, vänja sig vid tygeln.

Utan tvifvel har ock Lidners skaldegåfva ganska mycket vunnit genom den säkra smak, den fina känsla för det äkta sköna, som utmärkte Creutz både som Skald och Domare öfver Konst och Vitterhet. Af Författaren till Atis och Camilla lärde han icke blott att göra versen ledig och helgjuten; utan ock det naturliga och egentliga i uttrycket, som hans styl behåller, äfven då tanken är öfverdrifven eller känslan förhäfd. Men denna tukt öfver språket hos den unga Skalden åtföljdes icke af den verkan på hans seder, som man med skäl väntade blott deraf, att han vistades inom dragningskretsen af den Svenska Ministerns ädla och älskvärda personlighet.

Utom det fysiska beroende, hvari han stod af det begär, som inrotat sig i den jordiska delen af hans varelse, saknade han all moralisk kraft, ja, i vissa ögonblick nästan allt begrepp om pligter och rättigheter, eller rättare sagdt om de förhållanden i det menskliga lifvet, som bestämma deras utöfning och tillämpning. Hans vänner hafva försäkrat, att han mången gång, dem ovetande, tagit eller ock med deras tillstånd lånat en tom af ett dyrbart verk eller annat af värde, som han föryttrat, för att bistå en usling på gatan.

Utan att vidröra hvad anledning Grefve Creutz haft till missnöje öfver hans uppförande, kan man taga för afgjordt, att en man af en sådan lynnets mildhet och hjertats godhet icke kunnat förr, än han förlorade allt hopp om hans förbättring, förskjuta den af hans Konung honom anförtrodde, snillrike ynglingen.

Under sin vistelse i Paris hade Lidner författat tragedien Erik den Fjortonde. Sannolikt var han af Gustaf den Tredje ämnad till författare för Svenska Teatern, som Konungen då begynte upphjelpa och omskapa. Dertill trodde han honom bäst kunna danas i Frankrikes hufvudstad. Men Lidners geni, om det varit dramatiskt, skulle enligt sin naturliga fallenhet bättre kunnat bildas i London. Nu behandlade han i Fransysk form ett ämne för en Shakspeare. Att hans försök misslyckats, kan man ej undra; och då det i hans lifstid ej blef utgifvet, bör det ej räknas ibland de arbeten, han sjelf erkänt. Dock har det, utom de rader han derifrån lånt till ett af de poemer, som vunnit allmänt bifall, äfven andra vackra ställen; t. ex. dessa afskedsord till Nils Sture af den annars så föga intagande Sophia:

”*Må glömskan evigt dig ifrån min bild befria!*
Må ingen ängslig dröm påminna dig Sophia!
Men unna henne dock den tröst att älska dig.
Lef lycklig! döden snart mer ömhet har för mig.
När gräset på min graf vid månens bleka strålar
Af vestan vaggadt blir; när han med silfver målar
Den däld, hvari du mig ditt första offer gaf;
Så tag en blomma opp och kasta på min graf.
Och om du ångrar då din hårdhet mot ett hjerta,
Som med din kärlek dog; om då en gruflig smärta
Med grymma samvetsqval dig i förtviflan för,
Och du Sophias *namn af lindar susas hör*,
Så gack, dit med min mors jag nu mitt stoft förenar.
I Margaretas *lund, emellan almens grenar*,
Vid aftonstjernans sken skall du min skugga se,
Som vinkar ömt till dig, för att dig tillgift ge.

Farväl!”

Efter sin återkomst till Fäderneslandet måste Lidner, då Konungen, som förlorat allt hopp om hans bättring, ej mer sörjde för hans underhåll, åtaga sig ett kall, för hvilket han bar en poetisk afsky. ”Till Skolmästare blifve den för evigt dömd, som väger ord, då han har tillfälle att gråta”, yttrar han i företalet till ett af sina arbeten. Och, då han var Informator i ett adeligt hus på landet, som han kallade ett englars hem, ”klagade han dock öfver sin belägenhet der, som skulle den varit sådan, att han derpå kunde tillämpa det bekanta ordet af Shakspeare: ”den, som vid vissa tillfällen ej förlorar sitt förnuft, den har ej något att mista”. ”Men mitt grymma öde skall förändras”, tillägger han: ”det skall! och jag reser” –

Det var till Stockholm han reste; och hvad svårighet han än må haft att der vinna sin utkomst, så var det dock nu, han nådde höjden af sin poetiska ära. Dertill anses Thorild, i hvilken han fann en trofast vän, hafva bidragit genom sin granskning af de tre arbeten, som göra Lidners namn odödligt: Året 1783, Spastaras död och Operan Medea. De utkommo samma år, som Thorild blef namnkunnig genom sitt af Sällskapet Utile Dulci belönta poem, Passionerna, och den deröfver uppkomna striden.

Det förstnämda poemet, hvari Skalden besjunger allt det märkvärdigaste, som tilldragit sig inom året 1783, måste naturligtvis genom sjelfva sitt ämne sakna den enhet, som skulle göra det till ett helt. Det är ett band af perlor, som hvar för sig utgöra en skönhet och blott derigenom höra tillsammans, att de hänga på ett gemensamt snöre. Svårigheten af sitt ämne genom dess mångfaldighet visar Skalden sjelf på följande sätt, som måste afväpna den strängaste granskare.

”*På spetsen af ett berg, der aftonrodnan glimmar*,
Och med ett purpursken bland sädens vågor simmar,
Se der! från födseln blind en usling modfälld står,
Nu! genom Gudars nåd från ögat hinnan går.
Han ser *... hvad majestät! – ser moln med moln sig blanda*,

Ser gräset vaggadt bli af vestanvädrens anda.
Der smyger bäcken fram, der störta strömmar ner:
Han har ej sinnen nog, att känna hvad han ser.
Till ögat själen flyr. Villrådigt, stumt, det hvimlar
Från blomsterkrönta fält till stjernbeströdda himlar.
Än örnens vilda fart hans tjusta syn betar,
Än hafvets mulna gång till sig hans blickar drar;
I tusen föremål bestört han sig förvirrar:
Så du, min Skaldemö! bland tidens storverk irrar.”

Då man en gång begynt citera denna Skald, är det svårt att icke fortfara. Men om jag ock finge gå utom den gräns, som tillfället föreskrifver, så vore jag dock om de profstycken, jag borde välja, lika villrådig, som Skalden sjelf varit i valet af de ämnen han skulle måla. En bit åtminstone må jag dock anföra, som visar, att Skalden kan låta sina hjeltar tala, så väl som strida. Nu, ropar Hertigen af Crillon:

”*Nu är en blodig dag, och mången hjelte slagen!*
O Tropp, af mod och hämd blek, eldad och betagen,
Kom, följ mig! gack på lik, och simma uti blod!
Dig genom lågor bryt! slå ner, och fall med mod!
Se här, hur dödens fält dig evig lager bära!
En tapper död är mer, än lifvet utan ära;

Sin Konung hedrar den, som dör med svärd i hand,
Och en odödlig död är död för fosterland.
Se der den stolta vall, som af koraller glimmar,
Kring hvilkens perlerymd en mäktig hvalfisk simmar;
Se der din graf beredd för millioner år!
Den våg han sprutar ut, till ärestod du får.
Hon skyhög är och klar, ur ingen marmor skuren,
Som himlahvalfvet vid, och evig som naturen."

Det är icke blott sådana särskilta delar, som de episka taflorna af Gibraltars belägring och Nord- Amerikas strid för sin frihet och den hänförande berättelsen om nunnan, som gjort detta poem så allmänt läst och beundradt. Dertill har öfverhufvud det bidragit, som främst vinner de flestas bifall, den på stylen och versen använda omsorgen om dess välljud, så väl som styrka och glans. Mer än femtio år äro förflutna, sedan det först utkom; men vore här någre af dess äldste läsare tillstädes, så skulle de säkert igenkänna, ja, sjelfve ur minnet upprepa dessa, ibland en mängd andra, af en sinnrik tanke eller en talande bild utmärkta, rader:

"*En blomma glädjen är, som dör i det hon knoppas*" –
– – – – – – – – – – – – –
"*Gud! menskan ... hvilket stoft ... med tigern i sitt*
spår,
På afgrunds sköra hvalf hon under åskan går.
– – – – – – – – – – – – –
"*Men ljuf oliven är, än lagern stolt att bryta.*"
– – – – – – – – – – – – –
"*Den tjena kan sin Kung är redan gammal nog.*"
– – – – – – – – – – – – –
"*För tusen folkslags väl sitt blod till offer gifva*,
Och villigt dö för dem, som skola födde blifva:
Gudomeliga dygd! det måtte vara stort,
Det måtte vara ljuft, när sjelfva Gud det gjort."

Redan i året 1783 hade Lidner besjungit Grefvinnan Spastaras död, då hon vid en jordbäfning, sjelf räddad, ånyo kastade sig i faran för att frälsa sitt barn. Men han fann detta ämne så rikt och skönt, att han deråt ville egna en särskilt tafla. Den utförde han så mycket mer *con amore*, som ämnet var det af honom så ofta vidrörda: den moderliga ömheten. Icke blott denna har han på det mest rörande sätt skildrat, utan ock alla jordbäfningens fasor, så att man tycker sig både se och höra sjelfva den verkliga händelsen. Eller om man gör afseende på det ideala, hvarmed konsten öfverträffar verkligheten, kunde man jemföra intrycket deraf med verkan af en förträfflig Opera, der machinisten täflat med poeten och kompositören att frambringa den fullkomligaste illusion; der man med ett ord såge

"*Hväsande svafvelregn störta sig ner*,
Darrande jordens inelfvor braka,
Dess grundvalar skaka,
Vråla, spy eld."

och derunder hörde af klagande röster:

Gud nådig, barmhertig! förbarma dock dig!"

och sedan:

Palatsen försvinna,
I remnade jorden begrafva de sig.
Gud nådig, barmhertig! förbarma dock dig!

Under allt detta förskräckliga ser man modren, den unga, sköna, sig sjelf uppoffrande,

"*Då hon från rum till rum med tankens snabbhet hastar* –
Och stannar – ack! ett klagans-skri hon hör,
Ett steg tillbaka tar – nu åter vaggan hinner;
Mot barnets bröst dess hjerta redan brinner;
Hon det i skötet bär, för andra gången mor –
Men ren det smälta grus i röda vågor brusar:
Hon genom hindrets stängsel rusar,
Till trappan hinner fram – nu ramlar trappan ner ...
Der står hon, djupet ser med handen lyft åt skyn.
Dess svedda hår kring hennes axlar hänga:
På hennes anletshy sitt flor nu döden drar.
Hon utom sig tillbaka far,
Försöker genom elden tränga,
Till en altan sin tillflykt tar.
Der visar hon sitt barn och höjer opp sin röst,
Besvär hvart enda modersbröst
Hvar enda far, att det förlossa;
Hon våndas, ropar, klagar, ber:
Ack! blott min Son jag räddad ser,
Må fritt mig tusen åskor krossa!"

Sannare och skönare kunde ej den olyckliga modrens belägenhet framställas. Ur hennes eget hjerta är äfven denna bön tagen:

"*O Du, som i Ditt sköt de späda barn har slutit*,
Vid hvarje tår Din mor i Salems dälder gjutit,
När med förtviflans-rop: hvar är du? o min Son!
Hon sökte dig med öppna armar;
Vid dessa tårar, Gud! (*som hon jag moder är*)
Son! Frälsare! vid dem jag dig besvär,
Att nu, att nu Du Dig förbarmar." –
Hvem af oss ville icke äfven se henne, som vi höre så bedja.

"*Der ligger hon – Så skön uti Messie blod*
Vid korset Magdalena dignar;
Så skön i sina tårars flod
Hans fot hon kysser och välsignar."

Men utan att uppläsa hela poemet, är det omöjligt att lemna en sann föreställning om dess värde, så väl i det hela genom ämnets lefvande framställning, som i dess särskilta delar genom versernas harmoniska mångfald

och uttryckets, under all poetisk glans och prydlighet, enkla behag, lätthet ock egentlighet.

Men bar då detta mästerverk inga fel? Olyckligtvis har det sådana, som äro för mycket stötande för att kunna förbises; och då skuggan af dem synes falla på Lidners tänkesätt mer, än på hans snille; så måste de i en sannfärdig teckning af hans minne oväldigt granskas.

Det ligger i naturen af ett lyriskt poem, att Skalden deri skall uttrycka hvad han sjelf känner; men icke är det nödigt, att han gör sin egen person till ett föremål för sin sång. Dock beror det af anledningen och sättet dervid, om det misshagar eller behagar också i en episk dikt. Hvem rörs icke af det beundransvärda stället hos Milton, då han i sin helsning till ljuset påminner sig sin egen blindhet.

Äfven Lidner hörde man gerna, då han såsom en ung Skald af första ordningen i *Året 1783* framträdde med detta tal till sig sjelf:

"*Och du, af ödens blixt förföljda, slagna själ*,
Gläds! glöm din egen nöd vid hela folkslags väl.
Se millioners fröjd; hur kan du dig beklaga?
Som menskor låt oss del i menskors sällhet taga!
Ej efter namnet Skald jag ärelysten far ...
Mitt enda högmod är, att jag ett hjerta har."

En sådan lika känslofull och ädelsinnad som olycklig yngling väckte ett stort deltagande hos allmänheten, som kände hans missöden blott af hans egen klagan. Och, när han sedan vid inledningen till Spastara ställde sig ånyo att spegla sig sjelf, fängslades uppmärksamheten ännu mer af den i spegeln framträdande romantiska bilden. Ännu i dag läser man med rörelse de vackra verserna ända till detta utrop:

"*Må tusen viggar på mig falla!*
Jag i ett afgrundsdjup mig skulle lycklig kalla,
Om ingen dödlig fans olycklig, mer än jag."

Utan att sätta i fråga verkligheten af sjelfva hans känsla i det hänförelsens ögonblick, då han så yttrar den, måste man dock tvifla om möjligheten af hvad han bedyrar. För hvar och en sansad läsare, som ej gillar moralisk, mer än poetisk svulst, måste således allt det höga och starka i denna oerhörda tanke förlora sig i en orimlighet.

Flere af de största Mästare i Målarekonsten hafva i en historisk tafla insmygt sin egen bild; dock alltid i bakgrunden och under en mindre betydande figur. Äfven Skalderna, om de ock vanligen visa sig i början af sin dikt, draga dock sedan sin egen person tillbaka. Men Lidner framträder ånyo, för att deltaga i sjelfva handlingen, i det han ropar:

"*Spastara! om jag varit der –*
Jag vid ditt helga stoft, vid mina känslor svär:
Jag trotsat eld och död, i faror mig fördjupat!
Och fast en yngling än, mån jag ej lefvat nog,
Om, för att frälsa dig, jag under qruset stupat?
Mer ärorikt en hjelte aldrig dog."

Denna försäkran om någon ting i sig sjelf möjligt, tål man likväl; och det ger lif åt berättelsen; det stegrar föreställningen om den olyckliga Grefvinnans fara och nöd, att Skalden sjelf vill hasta till hennes hjelp, vill dö för hennes räddning, hvartill äfven läsaren känner sig frestad.

Men det hufvudsakligen tadelvärda i detta poem, det, som straxt, när det utkom, väckte mångas harm, och kanske äfven mycket bidrog till det uppseende, som det gjorde, är det anstötliga sätt, hvarpå Skalden talar om Gud och hans Försyn. Icke blott klagande, utan förebrående ropar han:

”*Du låter flammor dem förtära:*
Och fordrar kärlek utaf mig!” – –
Hvad bröt ett menlöst barn? Hvad gjorde dig Spastara?
De krossas?. .. Abraham! och detta är din Gud?

Utan all högre åsigt af lifvet, allt afseende på en annan verld och den vedergällning der förestår, mästrar han Försynens vägar i denna, liksom en dödlig kunde öfverse dem; och förklarar slutligen

”*Att Dygden, just då dundren knalla*,
Sin oskuld kan till vittne kalla,
Och Himlen, då hans viggar falla,
Skall rodna för sin oförrätt.”

Ja, han sätter sig sjelf öfver den Allsmäktige med dessa vansinniga ord:

”*Jag skulle mina känslor spara*,
Jag bli så hård, som himlen är.
– – – – – – – –
Med dig, om jag din himmel fick,
Jag ville icke känsla byta.”

Dylika känslohäfningar emot Gud finner man i flera andra poemer af Lidner 5. Så förekommer i en sång ”till hans moders Skugga” efter det poetiskt lofliga knotet, ”att icke Himlen, utan blott Echo hör hans klagan, denna till galenskap gränsande apostrof:

”*Hur har en Gud, som, trots min smärta*,
Ej minsta ömkan för mig här:
Hur har han kunnat skapt ditt hjerta,
Då hans så obevekligt är?”

Det vore likväl obilligt, att efter några bombastiska verser, som ej behöfva tagas efter orden, bedömma hans tänkesätt, om han ej i sitt svar på en samtida kritik 6 öfver dessa fläckar i den annars så sköna, så förtjusande dikten Spastara, yttrat sådana begrepp och grundsatser, som skulle synas, om de icke saknade reda och sammanhang, bestrida alla band af religion och moral. Hvad han ordar om passionernas öfvermakt hos menniskan och den olyckliges behof att få till sin tröst åtminstone beklaga sig, skulle möjligen kunna ursäkta Spastara sjelf, om hennes klagan öfverskridit förnuftets och religionens gränsor. Men det har Skalden icke låtit henne göra, utan, med en lika sann som fin känsla, lagt i hennes mun blott hvad hon i sin belägenhet kunde och borde yttra. Det är han sjelf, som rasar emot Gud, och det kan icke härröra af en verklig och naturlig passion, utan af en inbillad och öfverspänd. Det är blott en poetisk effekt, han söker. Men äfven den förfelar han hos alla med sundt omdöme och ren smak. Emellertid förblindas mängden af detta falska glitter, detta prål med oäkta juveler.

Om redan det icke blott förvånar, utan ock vinner beundran och bifall af många, när någon vågar emot den borgliga makten, det krönta hufvudet uppträda med ett trotsigt och förnärmande språk; huru mycket mer måste det icke göra uppseende, när det sker emot den Gudomliga styrelsen, det himmelska Majestätet? Derigenom hafva icke blott filosofer, utan ock poeter vunnit ett stort rykte, då de haft ovanliga gåfvor och

insigter att derpå använda och missbruka. Hvad är det, som gjort, att Byron i namnkunnighet täflat med Napoleon? Icke är det hans kolossaliska snille allena, utan det titaniska öfvermod, hvarmed han bestormat himmelen sjelf.

Blott tillfälligtvis har jag nämt Byron, och det kan ej falla mig in att med honom jemföra Lidner i snillets rikedom, mer än i karakterens storhet; ty någonting stort är i sjelfva det demoniska hos den Engelska Skalden. Dock har den Svenska toner och drag, som likna hans i känslans djuphet och fantasiens på en mörk grund lysande färger.

Denna anmärkning stöder sig isynnerhet på vissa ställen i Medea. Äfven hvad hufvudkarakteren angår, så är den icke olik dem, som Byron helst skildrar, ehuru desse höra till ett annat kön. Medea framkallar icke blott furierna, utan är sjelf en sådan; och det ögonblick, då hon bereder sig att mörda sina barn, kunde icke af Cains och Manfreds författare blifvit starkare skildradt, än det skett i dessa förfärliga ord:

"*Ja, utbryt, olycksmoln! Låt ur ditt sköte ljunga*
Den vigge, aldrig än en Hämde-Gud sågs slunga!
Med uppror, stormars tjut och sjöars raseri,
Förkunna, o Natur! så långt ditt välde räcker,
Att detta ögonblick skall hämden helgadt bli.
Förmörkas Sol! En härjnings-pest låt öda,
Från Gudars lugn till minsta fågels hopp!
Förgås de foster må, som alla mödrar föda,
Tills jag min hämd fått fylla opp!
Du tid, som varit har, som är, och än skall ila
På seklers axlar kring i evigheter ner!
O tid! på dina vingar hvila!
Se det, som förr ej skett! Se det, som mer ej sker!
Men ack, mot dessa små en dolk Medea väpnar.
O Hekate! Slit känslan ur min barm!
Jag vill se bort: för du min arm!
Söf modern, och stöt till! ... jag häpnar.

Nej! Nej! jag måste Jason se.
Det mig en dubbel styrka gifver:
Då vid hans knän hans söner le,
Då i hvar blick förtjust han blifver;
Då ren hans armar öppnat sig,
Att dem i fadersskötet taga:
Då är det tid att dolken draga;
Då är det tid att hämnas mig!

Äfven deri har Lidner någon likhet med Byron, att han midt i det skräckfulla blandar det sköna. Så, när Medea har mördat sina barn, instämmer choren:

"*Der ligga de uti sitt blod*,
Hur menlösa och små!
I aftonrodnans purpurflod
De kyska stjernor så
Bestörta, matta, bleka stå."

Hvad fel man än må finna i denna Opera såsom en dramatisk dikt och en musikalisk libretto, så kan dock ingen bestrida, att den i särskilta delar har många och stora skönheter. Äfven här behandlar Lidner sitt älsklingsämne modershjertat; och så skönt, som han i Spastara besjunger dess sjelfuppoffring, så kraftfullt målar han i Medea den moderliga ömheten i strid med en svartsjuk kärlek, som, för att hämnas på fadren, gör barnen till offer.

Att Medea blifvit uppförd i London, är en förmodan af Lidner sjelf, som dervid tillägger, att, om hon ej burit hans namn på titelbladet, skulle hon i hans fädernesland njutit en lika ära. Den rätta orsaken torde dock vara, att den så rikt utförda poesien lemnar för litet åt musiken att uttrycka. Men just derföre borde Medea kunna uppföras utan musik i andra delar, än i vissa stycken, som redan af sig sjelfva sjungande nödvändigt fordra en musikalisk åtgärd. Allt det öfriga kunde deklameras; och med någon i teatraliskt hänseende nödig förändring och förkortning skulle detta skådespel ej undgå att göra ett stort intryck, och kunde jemföras med de Grekiska, i hvilka blott chörerna egentligen sjöngos. Huru sjungbara särskilta ställen i denna dikt äro, har Geijer visat i den allmänt kända melodien till dessa sköna verser:

”*O Yngling! Om du hjerta har*
Att trampa fäders fjät:
Flyg till ditt Fosterlands försvar,
Dö, eller rädda det!

Så ljufligt är ej källans sus
Bredvid en blomsterstrand;
Så herrligt icke dagens ljus,
Som död för Fosterland.”

Lidner var icke mer än tjugofem år gammal, då han utgaf dessa tre märkvärdiga skaldestycken. Hvad borde man då icke vidare vänta af ett så rikt begåfvadt snille, som inom ett enda år hade utgjutit liksom ur ett ymnighetshorn dessa sköna alster, det ena efter det andra. Men det hade redan nått sin kulminationspunkt. Snillet i Norden liknar ej sällan norrskenet, hvars präktiga spel med strålar, som tyckas lofva en uppgående sol, knappt hinner förvåna och förtjusa, innan det försvinner.

Ännu försökte han väl något stort. Ämnet för hans nästa skaldeverk var ej mindre än Yttersta Domen. Ryktet derom flög kring hela riket och man väntade på dess framkomst, liksom på en Komets, nästan med samma häpnad, som skulle det bådat hvad det beskref.

Att det icke kunde uppfylla en sådan väntan, säger sig sjelft. Yttersta domen är ett ämne för målaren, mer än för skalden. Handlingen deri, ehuru stor, ehuru den största, som kan tänkas, varar dock endast ett ögonblick. I detsamma de döde vakna och uppstå, är deras öde afgjordt. Detta ögonblick är för målaren, som framställer en stående syn, icke för skalden, som utvecklar en följd af föremål för tanken eller inbillningen och känslan. Milton sjelf skulle ej kunnat göra deraf någonting helgjutet, åtminstone icke i episk form. Lidners poem har i det hela ingen form; och då det saknar all plan och ordning, bör det bedömmas blott såsom ett fragment eller en ruin; men måhända är det just derigenom tjenligt för sitt ändamål, att väcka en häpen föreställning om en sönderfallande verld.

Ibland särskilta delar deri, utmärka sig ett par hymner. Den till solen, ehuru mycket berömd, är dock nu mera bortskymd af en ny, allt hvad förut om det höga föremålet på något språk blifvit besjunget, öfverstrålande solsång.

Såsom en förebild af Yttersta Domen, är Jerusalems förstöring i Skriften förutsagd. Äfven detta skräckfulla ämne har Lidner behandlat, dock icke ur denna Profetiska synpunkt, icke heller ur den Evangeliska, såsom ett medel till utvidgandet af Christi rike. Blott såsom ett straff för det Judiska öfvermodet, som han i

Öfverste Presten Zorobabel personifierat, har han framställt den heliga stadens förstöring och hufvudsakligen uppehållit sig vid det gräsliga af hungersnöden under belägringen; hvarvid skalden till det verkliga har diktat rysligheter, som icke ens ibland Kannibaler äro tänkbara. Det är en af dessa hiskeliga taflor, ifrån hvilka man ovillkorligen vänder bort ögonen, ehuru stor förtjenst det må vara i målningen. Derför skulle ock detta till ett Oratorium ämnade stycke aldrig kunna uppföras, om det än vore möjligt att sätta det i musik. Detsamma gäller om Lidners andra Oratorium, Messias i Gethsemane, som hvarken i poetiskt hänseende svarar emot sitt ämne, eller såsom ett andaktsstycke tillfredsställer det christeliga sinnet. Emellertid tyckas dessa andeliga poemer bevisa, att han icke blott ville försona sin Sångmö med religionens vänner, utan ock sjelf kände behof af försoning med Gud.

I företalet till det sednare poemet förklarade Lidner, att hans bana var slutad, ehuru han knappt hunnit 30 års ålder. Han klagar öfver brist på uppmuntran af allmänheten. Få Skalder i Sverige hafva likväl haft en större. Men huru det än gick till, att hans Skrifter, som skulle till hans förmån på ett värdigt sätt utgifvas af den genom litterär bildning utmärkta ägarinnan af det Kongl. Boktryckeriet, Fru Fougt, råkade i en annan Förläggares händer, hvarom en offentlig strid varit emellan vänner af Lidners Sångmö och omilde forskare i hans enskilte förhållanden: så är det gifvet, att han sjelf drog föga vinst af sina arbetens samling i den upplaga, som år 1788 utkom med en vanställande prydnad af misslyckade kopparstick och med den felaktighet i redaktionen, att äfven ett stycke af Kellgren var ibland dem upptaget.

Men då han i allt fall icke kunde lefva af det han författade, väntar man naturligtvis, att han genom Kongl. Nåd skulle försättas i en sorgfri belägenhet. Kunde väl Gustaf den Tredje, som, med den honom egna gåfvan att upptäcka och använda de bästa ämnen i den vittra, så väl som i den borgerliga verlden, vid Lidners första uppträde vårdat sig om hans bildning, nu, då han på ett så lysande sätt icke blott uppfyllt, utan öfverträffat hans förhoppning, underlåta att omfatta honom med en förnyad ynnest?

Utan tvifvel åtnjöt han ock af Konungens godhet många enskilta välgerningar. Men huru han oftast använde de gåfvor, han af honom erhöll, visar följande exempel. En gång då Hofvet vistades på Drottningholm hade Lidner af Hans Majestät blifvit benådad med ett guldur. Men då han gick ned ifrån slottet, mötte honom en fattig enka, som beklagade sin nöd, såsom moder för sju små värnlösa barn. Lidner gaf henne genast icke endast alla de penningar, han bar hos sig, utan lossade ock guldkedjan ifrån uret, knäppte upp sina silfverspännen, tog af sig sin halsduk, lindade alltsammans i den, och skänkte det åt tiggerskan, utan att undersöka, om det verkligen så förhöll sig, som hon föregaf. Konungen och Drottningen, som ifrån slottsfönstret blifvit detta varse, skickade efter Lidner; och, då de underrättat sig om anledningen till ett så besynnerligt förhållande, gåfvo de honom hvardera ett pappersomslag med dukater, hvarvid Konungen väl berömde hans goda hjerta, men föreställde honom, att han gick för långt i gifmildhet, då han klädde af sig sjelf.

En man, som så berodde af ögonblickets känsla, kunde svårligen undgå en beständig förlägenhet. Att gifva Lidner penningar, var att kasta dem i en brunn, sade en af hans trognaste vänner.

Fru Lidner, som i den teckning, hon lemnat oss af sin mans lefnad, sjelf omtalar detta bevis af Kongl. frikostighet, klagar dock öfver den onåd hos Gustaf den Tredje, hvari Lidner fallit genom det hat, som hon påstår, att Grefve Creutz till honom fattat, och hvarifrån hon härleder alla hans olyckor. En sörjanke Enka må förlåtas, om hon, i sitt bemödande att urskulda föremålet för sin kärlek och saknad, ser förbi det rätta förhållandet.

Visserligen måste Ambassadören för Konungen hafva förklarat, hvarföre han måste skilja Lidner ifrån sig, och att Hans Maj:ts ynnest för honom derigenom afkyldes, är mer än sannolikt. Men att Grefve Creutz ej kunnat, om han ock skulle velat, lägga ett fortfarande hinder för den befordran, hvarom Lidner gjorde sig hopp, ända till Konungens död, derpå är Grefvens sju år förut timade frånfälle ett ovedersägligt bevis.

Vid den tid, då Lidners tre förnämsta arbeten hade väckt en allmän uppmärksamhet, var Grefve Creutz återkommen till fäderneslandet, och det berättas, att han icke utan missnöje i dem funnit åtskilligt, som tillhörde hans Sångmö. Creutz skall hafva författat ett poem, som han kallat "De Hesperiska trädgårdarna," hvarur Lidner lånat så mycket, att det icke mer kunnat användas. Svårt är det likväl att ibland Lidners arbeten upptäcka någonting af det slag eller ämne, som den nämda titeln antyder. Men det är ostridigt att både i Spastara 7 och i Me-

En hjelte fruktar ej för våda,
Och mig min framtid icke bryr.
Vet, Rustans mod kan faror skåda.
Sjelf ödets hämd jag mer ej flyr;
Låt olycksvågor kring mig svalla!
Mig till ett moln för stormar sätt!
Jag Mirza vill till vittne kalla;
Och Himlen, då hans viggar falla,
Skall rodna för sin oförrätt.

De tvenne sista raderna finnas äfven i Spastara, men de likna mer Lidner, än Creutz.

dea 8 förekomma verser, som igenfinnas i det fragment af Operan *Rustan*, som är af Creutz, ehuru det efter Lidners död funnits ibland hans papper och derigenom kommit ibland hans arbeten.

Huru det än dermed må förhålla sig, så förvissar oss det ädelmod, för hvilket Creutz var känd, att han skulle förlåtit Lidner detta tilltag så väl som hans öfriga förseelser, och långt ifrån att hindra hans lycka, tvertom sökt befordra den, om han ej sjelf lagt hinder derför.

För öfrigt hade Lidner, om han hos Gustaf den Tredje behöfde ett förord, ett sådant att påräkna af Schröderheim, som alltid förblef hans Gynnare. Han saknade icke heller enskilta välgörare och välgörarinnor, hvarom de minnesblommor vittna, som hans tacksamhet dem egnat. Förmodligen var det dock icke endast brist på understöd af Konungen, utan ock annan felslagen väntan, som var orsaken till de besynnerliga af-

Nöjsamt sin tid en sjöman fördrifver,
Hoppet med honom på hafsvågen går.
Om han förföljd af stormarna blifver,
Glömmes all fara, när stranden han når.
Kärleken honom belöningen gifver,
Skönhet med tjusande blickar der står.

skedsord, med hvilka han tillegnade honom sina samlade arbeten. De utmärka sig genom en hos Lidner i hans skrifvelser till sina Mecenater icke vanlig finhet och urbanitet; och då de antyda en ny tidepunkt i hans lefnad, så må de här finna ett rum.

En långsam storm den låga släcker,
Som, dyre Kung! Du lifvat har.
Med känslor af förflutna dar
Jag Dig mitt sista offer räcker.

Det är det hårdaste jag vet,
När ödet älskarns boja lossar,
Och harmsen hans Gudomlighet

Den bild, hon honom skänkte, krossar.

Lik tålamodet vid en graf,
Jag prisat Himlen i min smärta:
Då han ej guld och anor gaf,
Gaf han mig lyran och ett hjerta.

Men ... denna lyran är ej mer.
Till okänd strand mig ödet jagar.
Ack! den förföljda svanen klagar,
Förrän sin vass hon öfverger.

Mer säga, vore öfverdåd.
Jag önskar glömmas och förglömma;
Och skall mitt hjerta endast gömma
En suck, – och minnet af din nåd.

Man kunde af denna klagan sluta, att Lidner fann sig i samma olyckliga belägenhet, som

Ovidius, då han blef förvist till nejden af Svarta Hafvet. Men den okända strand, dit han säger sig af ödet jagad, var i Södra Finland, som den tiden ej borde af någon Svensk med sådan farhåga anses. Icke heller var han dit förvist eller förjagad, utan han for, att besöka en anhörig, som var Kommendant på Sveaborgs fästning. Derifrån begaf han sig till Åbo, i hvars nejd han gjorde en bekantskap, som blef i den mörka taflan af hans öfriga lefnad en ljuspunkt, ifrån hvilken allena han erhöll nästan all sin dager.

Att Skalder drömma om en himmelsk urbild af skönhet och fullkomlighet, som de någon gång inbilla sig att igenfinna i en verklig person, är icke ovanligt. Men Lidner, ehuru hans sånger icke röja någonting sådant, – ty han besjöng kärleken endast såsom ett föremål utom honom sjelf, – uppgaf likväl, att han i den vägen haft en erfarenhet, som är mer poetisk och romantisk, än någon af Petrarca och hans efterföljare besjungen. I sin första ungdom, under sin vistelse i Tyskland, satt han en dag i en trädgård med ett fruntimmer af stånd, skönhet och förmögenhet, om hvars hand så väl som hjerta han trodde sig säker. Men midt i sin förtjusning tyckte han sig se sin moders vålnad, som nalkades honom med ett annat fruntimmer och sade: ”Här är den du skall hafva; den der får du icke.” Blek och stum kände han i ett ögonblick all den sällhet försvinna, hvarom han gjort sig en så skön förhoppning. Återkommen till Sverige förnam han någon tid derefter det Tyska fruntimrets död. Men det andra, som hans moder honom visat, hade lemnat i hans hjerta en stående bild, som han igenkände, då han på en landtgård i Finland fick se Fröken Eva Jakobina Hastfer. Så berättar hon sjelf, efter hvad Lidner för henne berättat. Troligen hade alltsammans föregått i hans inbillning; om det icke var blott en poetisk framställning af den lyckan, att han i henne funnit en trogen ledsagarinna på sin med lager, men ock med törnen, beströdda lefnadsstig. Hvad hon förtiger, men hvad ryktet har förmält, lika, om ej mer, trovärdigt måhända, är att äfven hon, innan hon såg Lidner, förälskat sig i den bild, som hon gjort sig af honom efter hans sånger. Följden af deras personliga bekantskap blef med ett ord deras giftermål, oaktadt alla de hinder, som hennes slägtingar lade derför. De föreställde henne vådan af denna förening med en man, som icke ägde, såsom han sjelf sade, mer än sitt hjerta och sin lyra, och hvars vana att icke blott ur Aganippens och Hippokrenens källor hämta sin berusning var för mycket härdad, för att ens af hennes kärlek och dygder kunna brytas. Detta hoppades hon likväl, och tänkte för öfrigt som Medea:

Är icke här det vida haf?
Blott tvenne ömma bröst af lika kärlek brinna,
De nog en vrå på jorden finna,
Som rymma kan åt dem en koja och en graf.

I detta tänkesätt stod hon fast under hela sitt äktenskap. Lidner fann i henne den ömmaste, huldaste, omsorgsfullaste maka, som för hans skull färdig att försaka slägt, vänner, fosterbygd, med tålamod utstod icke blott brist och nöd, utan allt det bittra för själen, som åtföljer timlig ofärd, då den härleder sig från egna förvillelser; i det hon öfverskylde hvad hon ej kunde rätta, kände hon sig för alla sina uppoffringar och lidanden belönt blott af den äran att bära Lidners odödliga namn. Att han erkände hvad hon för honom var, vittna flera verser, som han till henne, då hon redan länge varit hans maka, skref med en känsla, som just genom den hejd i dess yttring, som han icke alltid iakttog, bevisar sin sanning.

Ett af sina sednare poemer har han tillegnat henne med dessa rader:

”*Dufvan, fastän stormar skaka*
Nästet, der hon hvilat glad,
Söker opp ett myrtenblad
Till att räcka åt sin maka.”

Det är ett återljud af hans fabel om Turturdufvan; och då denna icke blott i sig sjelf är märkvärdig, såsom hans första ungdoms skönaste dikt, utan ock ger en särskilt betydelse åt detta offer af hans tacksamhet emot en huld maka: så torde man icke ogerna se den här anförd, helst den hör till det slag af vitterhet, som under alla skiften af ton och smak behåller sitt värde genom sitt enkla behag, sin rörande skönhet.

”*Turturdufvan for tillbaka*
Till en öm och trogen maka,
Med ett myrtenblad i mun.
Kärlek hennes vingar förde,
När hon makan kuttra hörde
I en tyst och bortgömd lund.

Gladan snart, med snabba vingar,
Ner från höga rymden svingar,
Och den stackars dufvan tar.
Dufvan långt ifrån att klaga,
Sade: låt mig afsked taga
Af den bästa vän jag har.

Låt mig tacka för de stunder,
Jag i dessa tysta lunder
Ofta ägt i hennes famn.
Låt mig denna myrten lemna,
Och med tusen kyssar nämna
Uti döden hennes namn.

Gladan svarar: jag dig följer,
Och bland häckar mig fördöljer;
Flyg, du skall din vilja få;
Men när dufvan halsen sträckte
Och åt makan myrten räckte,
Tog dem gladan båda två.

Älskare! ditt ömma hjerta
Utaf vishet styras bör.
Ofta den, din vällust gör,

Du af kärlek med dig för
I ett haf af smärta.

Finland erböd nya föremål för Lidners sångmö, icke blott i det enskilta lifvet, der hon strödde cypresser på en och annan graf, som förtjente denna utmärkelse, utan ock i de vigtiga händelser, som vid denna tid drogo den allmänna uppmärksamheten ifrån vitterhetens blomsterdal till det stormande fält, der örnar och lejon beteckna staters förhållanden till hvarandra. Året efter hans besök på Sveaborg, der han blef, såsom Fru Lidner uttrycker sig, "af Sjöofficerarne upphöjd ända till tredje himmelen," gaf honom kriget med Ryssland anledning att göra sig förtjent äfven af de till lands stridandes aktning genom sin "Ode till Finska soldaten." Då icke blott förbundet vid Anjala, utan ock det Danska fredsbrottet hotade Riket med oväntade vådor, stämde han sin harpa för att uppmana Gustaf Wasas skugga till den Tredje Gustafs möte hos Dalkarlarna och vid Mora stenar. Äfven Stockholms anläggare, Birger Jarl, böd han ur grafven uppstå att helsa dess trogna Borgareskap. Och snart derefter hade han den glädjen att få besjunga "Freden." Han underlät icke heller att vid Gustaf Adolfs ärestod, då den aftäcktes, nedlägga ett offer af sin fosterlandskänsla. Om alla dessa skaldestycken ej förhöja Lidners poetiska ära, hedra de likväl hans medborgerliga tänkesätt genom det bemödande, de röja, att i en tid af hotande söndring befrämja den sammanstämmelse emellan Konung och Folk, som utgör sjelfva lifskraften i det Svenska samhället.

Gustaf den Tredje kunde ej vara otacksam för detta bemödande. Dock skulle det så tyckas af en biljett, som Lidner skref till Konungen, då han steg om bord på det bekanta lustfartyget Amfion, för att göra en utrikes resa. Nej, ropar han med originellt poetisk vändning:

Nej! med min staf jag Amfion möter,
Kallar en motvind från skyarne ner,
Slår uppå vågen, befallande stöter,
Ropar, och lydes – Håll! segla ej mer!

O, dyre Kung! Du kan ej fara
Ifrån ditt folk – – och det ej lyckligt se;
Hvi skall då jag den ende vara,
Den ende – ack! olycklige?

Lika dristigt och öppenhjertigt, ehuru icke med samma inspiration, låter han i tvenne skaldebref Konungen förstå det hopp han hyste, att nu ändtligen blifva, i likhet med de förnämsta af de öfriga Skalderna, utnämd till Handsekreterare hos Hans Majestät.

Vid de personliga uppvaktningar hos Konungen, som Lidner i samma ärende gjorde, har han klappat honom på axeln och svarat: "i morgon." "Men den morgonen kom aldrig," säger den olycklige Skaldens enka. Orsaken dertill, som hon icke vill uppgifva, kanske icke ens tydligen insåg, var ingen annan än det förstörda och det förstörande i hans lefnadssätt, som i början af hans äktenskap och under hans vistelse i Finland syntes förbättradt, men efter deras flyttning till Stockholm allt mer förvärrades under tryckande fattigdom och sjukdom. En sjukdom var till slut, och kanske ända ifrån början, sjelfva det onda, hvarifrån allt det öfriga härflöt.

Af samma orsak blef han icke heller i den af Gustaf den Tredje stiftade föreningen af Sveriges vittra författare invald, ehuru mycket han skulle prydt och hedrat den. I anledning deraf skref han ett af sina bästa stycken i den skämtande stylen. Det är en underdånig ansökning hos Konungen att få bli spögubbe i Svenska Akademien. Der säger han

Der skall mitt nit sig uppenbara:
Om vid en vers, om vid ett tal

De tunga valmogsdunster fara
Utur den djupa sömnens dal;
Skall ej min stöt personen vörda.
Ers Majestät är endast fri,
Som, trött af sin regeringsbörda,
Af snillet kunde insöfd bli.”

Men såsom det under ironien alltid ligger något allvar, så röjer det sig också här i dessa slutrader af den under beständigt betryck, i beständigt hopp lefvande Skalden:

Min milde Kung, snart träden knoppas,
Månn ej min framtids lycka gror?
Det vore brott att icke hoppas,
Då af ditt hjerta hon beror.

Den framtid, hvarom han var bekymrad, varade icke tvenne år; och den mäktige, af hvilken han väntade sin lycka, hade redan året förut fallit för ett lika obetänkt, som brottsligt försåt. ”Gustaf den Tredje förlåter och dör,” är den vackra titel på det ena af de sorgeqväden, i hvilka Lidner begret sin Välgörares död. Det andra heter ”Klagodagen” och säger det hufvudsakliga af sitt bedröfliga ämne i dessa två rader:

”*Ett blodigt hämdens rop kring mig jag rytas hör ...*
Nej, med en nidings namn min sång ej fläckas bör.”

Att han sedan ifrån den nedgångna solen vände sig till den uppgående, må förlåtas honom framför många andra sångfåglar, som tigande, när den förra försvinner, endast för den nya höja sin röst. Och när hans hyllning af Hertigen Regenten skedde i en sång öfver den af honom gifna Tryckfriheten med det sublima motto: ”Varde ljus”: så kan det icke ens af dem tadlas, som i allt beröm åt de Regerande, ehuru väl förtjent det må vara, och af innerlig öfvertygelse och känsla uttaladt, finna endast trälens låga och egennyttiga smicker.

Men då Lidner var i den olyckliga belägenhet att alltid bero af nådegåfvor; och då det är minst förödmjukande att begära dem af den öfver alla upphöjda, alla beskyddande makten: så bekände han i en särskilt skrifvelse till Hans Kongl. Höghet sitt hopp, att i sin förre Välgörares broder finna en ny, och säger till slut:

Den tredje Gustafs makt du fått,
Från födseln har du ägt hans hjerta.

Den ”pension” och den ”fullmakt”, han i så många år väntat, uteblefvo äfven nu. Men då han redan låg på sin sotsäng, har Regenten låtit fråga honom, hvad syssla han kunde bestrida, ty en sådan skulle han få. Detta kunde icke vara, hvad det synes, en grym ironi: dertill var Hertig Carls hjerta för ädelt; det förutsätter okunnighet icke blott om den förfallnes närvarande tillstånd, utan ock om hans till den grad poetiska natur, att han äfven i sin ungdoms och helsas dagar till ingenting annat var skicklig, än att vid lyran uttrycka hvad hans lifliga inbillning för honom så skönt speglade och hans medlidande hjerta så djupt kände.

Lidner var, hvad hans namn tyckes antyda, blott ett lidande verktyg, en eolsharpa, på hvilken vinden spelte än dessa ljufva ackorder, dessa högt stigande toner, i hvilka man tror sig höra en engels himmelska, men af vår jordiska luft afbrutna harposlag: än åter skärande ljud af en demonisk klagan.

Om någon gång denna klagan under stormiga vindkast utbröt i förtviflans rop, som dessa och flera dylika:

”*Gud, den jag fruktar, fast ej känner*” –
”*När ville jag väl skapad bli?*”

så förbyttes hon dock, innan hon för alltid tystnade, i en stilla suck af tålamod och försakelse, undergifvenhet och förhoppning. Huru tröstefullt äfven för dem, som, intagna af hans sånger och ömma om hans minne, beklaga hans olyckliga lefnad, är icke detta uttryck af hans tänkesätt vid slutet af sin bana:

”*Förgäfves min harpa jag tager,*
Hon vägrar det suckande hjertat sitt ljud.
Farväl, min Odödlighets Lager!
Jag glöms, men dock käns af en Vän och af Gud.”

Den vän, han mente, var hans maka, och dessa få rader utgöra både för henne och honom sjelf det skönaste äreminne. De visa oss henne såsom en i djupet af hans elände honom tillsänd tröstens engel. De visa oss honom färdig att försaka äfven det, för hvilket allena han lefvat, hvarigenom han äfven hos efterverlden skulle lefva, ”sin odödlighets lager.” Det hjerta, hvaruti, ännu mer än i sin lyra, han satte sin ära, yppar här utan den öfverdrift, hvari dess uttryck ej sällan föll, en lika sann, som ädel känsla af tacksamhet emot den vän, som delat alla hans sorger och missöden, öfversett med hans svagheter, och i den vård, hon bar om den hjelplöse, låtit honom erfara icke blott all en makas huldhet, utan ock den moderliga ömhet, han så ofta besjungit och begråtit:

Att fela menskligt är, Gudomligt att förlåta,

säger han sjelf. Hvem instämmer ej deri?

Och detta sista ord till Gud, denna i sin slockning åt himmelen upphöjda blick, ger hans minne en förklaring, som utplånar allt det mörka deri. Så ser man skuggan, som följer vandraren och blir allt slörre, ju längre det lider åt aftonen, i ett ögonblick försvinna, då han vid målet lägger sig lugn till hvila.

Den länge aftynande lampan af Lidners jordiska lif slocknade natten emellan den 3 och 4 Jan. 1793, då han föga mer än inträdt i den manliga åldern, ännu icke fullt 34 år gammal. Hans stoft hvilar obemärkt i Adolf Fredriks kyrkogård. Hans enda minnesvård är det sköna företalet af den ädle Nils von Rosenstein till den samling af hans arbeten, som efter hans död utkom.

Jemte Rosenstein, Zibet och Schröderheim voro Bellman och Thorild de, som i hans sista stunder ägde och förtjente hans tacksamma åtanka.

Då han redan var afsomnad, kom Bellman till hans Enka, som jemte sin sorg var förlägen om medel till hans begrafning, och sade, i det han räckte henne en summa penningar: ”se här, detta har jag sjungit ihop åt dig.”

Hon, som åt efterverlden har förvarat detta vackra drag af den store Sångaren, som sjelf var stadd i föga mindre betryck, tillägger, att Bellman och Thorild voro de ende af hans många vänner, som ej öfvergåfvo honom ”i nödens stund.” Thorild synes ha varit den vän, till hvilken han sjelf närmast slöt sig. I sin tuåriga dotters namn skref han till honom dessa verser, som påminna om Jakobs tjenst för Rachel:

Slafva för mig och din sällhet
I en Författares kall!
Lönen för fjorton års möda
Väntar i sexton års famn.

Vansklig är anletets fägring,

Lika som purpurn i skyn :
Evigt, som himmelens skönhet,
Varar en känslofull själs.

Ehuru blott ett skämt, röjer det dock icke blott fadershjertat hos Lidner, utan ock hvad värde han satte på den vän, åt hvilken han ville lemna det käraste han ägde, sitt enda barn9.

Inom några månader efter Lidners död måste Thorild öfverge sitt fädernesland, och knappt voro tvenne år förflutna, innan Bellman låg i grafven. En annan tid var kommen, efter hvars slut minnet af dem alla tre uppstod med en förnyad glans. På dem alla tre kan inskriften af närvarande skådepenning: *Postera laude recens*, lämpas. Inom minnets synkrets gäller, tvertemot lagen för hvad ögat fattar, att föremålen synas större, ju mer på afstånd. Det är med de odödligas ära, såsom med Minervas bildstod af Phidias. Så länge den stod på marken, fans på den mycket att anmärka. Men ifrån den höjd, dit den var ämnad, syntes blott det sköna deraf.

Noter

1)
Se Lidners biografi af hans Enka. Samlaren N:o 3 för år 1837.
2)
I Lidners Biografi af hans Enka (se Samlaren 1837 N:o 3), så väl som i de biografiska anteckningar, som stå i den Deleenska upplagan af hans Arbeten, upp
3)
Hvad år detta skedde, har jag ej funnit antecknadt; men emellan sitt sjuttonde och tjugonde år hade han besökt Akademierna i Lund och Rostock och gjort resan till Afrika. Vid dess anträdande skref han till sin andelige lärare en afskedsvers, som, ej mindre karakteristisk, än den ofvan anförda, må finna ett rum åtminstone i en not af hans lefnadsteckning:
4)
År 1779.
5)
Se t. ex. *Klagan*, sid. 288 i Deleenska upplagan.
6)
Se Tryckfriheten den välsignade N:o 20, 21. Svaret står i Deleenska upplagan af Lidners arbeten. Del. 1, sid. 355.
7)
I Operan *Rustan* läser man denna Aria:
8)
Icke blott den duett, hvarmed denna Opera begynnes, är tagen ur Rustan, utan ock den af en chor af sjömän sjungna sången:
9)
I sammanhang härmed må följande anekdot, för hvars sanning en af hans förtrognaste vänner gått i borgen, tjena att fulländа hans karakteristik och visa i sin rätta dag den mindre noggrannhet med andras tillhörigheter, får hvilken han blifvit beskylld. En afton, då Thorild på ett offentligt ställe genom de elektriska gnistor, som i umgänget sprakade från hans snille, väckte sina åhörares beundran, blef Lidner så hänförd, att han i behof af ett uttryck för sin känsla fattade i en käpp med guldknapp, som stod i en vrå af rummet och skänkte den åt Thorild såsom en gärd af sin hyllning, ehuru det snart röjdes, att den icke tillhörde honom, hvarpå den exalterade Skalden i ögonblicket ej tänkte.